

Pregled nezakonitih ulazaka u EU na području Sredozemlja od 2016. do 2021. godine

DOI: <https://doi.org/10.11567/met.38.2.3>
UDK: 314.15:343.343.62(4-6EU)“1916/2021“
Prethodno priopćenje
Primljeno: 30.11.2022.
Prihvaćeno: 26.03.2023.

Antonio Vulas

Ministarstvo unutarnjih poslova, Policijska uprava splitsko-dalmatinska, Split
avulas.st@gmail.com

SAŽETAK

Članak daje pregled broja nezakonitih ulazaka u zemlje Europske unije na području Sredozemlja. Pritom se iznose zasebni pregledi za svako od triju područja i to – istočno-mediteransko, srednje-mediteransko i zapadno-mediteransko područje. Razdoblje pregleda omeđeno je zadnjom fazom velike migracijske krize 2015./2016. te velikom pandemijskom krizom koja je također utjecala na broj nezakonitih ulazaka državljana trećih zemalja u EU. Prikazom kretanja broja nezakonitih ulazaka u EU od strane državljana trećih zemalja kroz dulji period nastoji se dati uvid u moguće utjecaje koji dovode do stagnacije, odnosno progresije predmetnog broja u odnosu na različite čimbenike. Za izvore podataka uzima se statistika međunarodnih organizacija zaduženih za postupanje prema migrantima, i to u prvom redu IOM-a, pri čemu se brojčani podaci daju i u grafičkim prikazima u cilju boljeg predočavanja statističkih podataka. Poseban se naglasak stavlja na istočno-sredozemnu rutu koja izravno utječe na stanje nezakonitih migracija na tzv. zapadno-balkanskoj ruti i Republici Hrvatskoj. Analizom stanja nezakonitih migrantskih kretanja na području Sredozemlja, osobito na istočnom Sredozemlju, nastoji se dati uvid u čimbenike koji utječu na to stanje nezakonitih migracija na ovom dijelu vanjskih granica EU-a.

KLJUČNE RIJEČI: migracije, Sredozemlje, zapadno-balkanska ruta, migracijski pravci

UVOD

Drastičnim padom broja nezakonitih ulazaka migranata na područje Europske unije (u daljnjem tekstu: EU) u prvom kvartalu 2016. godine donekle je opao interes za preciznim praćenjem statističkih podataka koji se odnose na broj nezakonitih ulazaka migranata na područje EU-a preko južnih granica. Tijekom druge polovine 2015. te prvog kvartala 2016. više od milijun migranata ušlo je na područje EU-a koristeći se migracijskim pravcem koji se protezao preko istočnog Sredozemlja na Balkanski poluotok i dalje prema srednjoj i zapadnoj Europi. Stoga ovaj rad nastoji dati pregled broja

nezakonitih ulazaka migranata u zemlje EU-a preko granica država članica koje se nalaze na Sredozemlju, u razdoblju od 2016. do 2021. godine. Rad daje zaseban pregled za svako od triju područja Sredozemlja¹: istočno Sredozemlje, srednje Sredozemlje i zapadno Sredozemlje. Svako se od tih područja razlikuje po posebnim geografskim karakteristikama i oblicima nezakonitih migracija te po njihovom utjecaju na stanje nezakonitih migracija u EU, odnosno u pojedinim područjima EU-a.

Razdoblje pregleda omeđeno je zadnjom fazom velike migracijske krize 2015./2016. godine te velikom pandemijskom krizom koja je također utjecala na broj nezakonitih ulazaka državljana trećih zemalja u EU. Prikazom kretanja broja nezakonitih ulazaka u EU od strane državljana trećih zemalja kroz dulji period nastoji se dati uvid u moguće čimbenike koji dovode do stagnacije ili progresije predmetnog broja. Kao glavni izvor statističkih podataka uzimaju se podaci koje iznosi Međunarodna organizacija za migracije (engl. International Organization for Migration, u daljnjem tekstu: IOM)² na svojim mrežnim stranicama, dok se statistički podaci koje iznose UNHCR³ i Agencija za europsku graničnu i obalnu stražu (Frontex)⁴ upotrebljavaju kao kontrolni i usporedni. Pritom se brojčani podaci dobiveni iz spomenutih izvora nastoje dati u grafičkim prikazima radi boljeg predočavanja statističkih podataka.

Nekoliko je razloga zašto su za glavni izvor podataka izabrani upravo statistički podaci IOM-a. Autor uzima u obzir činjenicu da je granična sigur-

¹ O geografskim i statističkim podacima vezanima za pojam Sredozemlja vidi više na: <https://geografija.hr/sto-je-to-sredozemlje-ili-mediteran/>.

² International Organization for Migration (IOM) – Međunarodna organizacija za migracije, osnovana je 1951. godine kao Privremeni međuvladin odbor za kretanje migranata iz Europe i odnosila se samo na europske migracije, da bi kasnije obuhvatila problematiku migracija na svim kontinentima. IOM trenutačno broji 172 države članice. Organizacija pruža pomoć svim osobama koje napuštaju svoju zemlju, uključujući izbjeglice, te pomoć raseljenim osobama. Godine 2016. Opća skupština UN-a donosi rezoluciju kojom IOM postaje organizacija pridružena UN-u (više o IOM-u vidi na: <https://croatia.iom.int>).

³ UNHCR (The UN Refugee Agency) – Organizacija UN-a osnovana 1950. posvećena spašavanju života, zaštiti prava i izgradnji bolje budućnosti za izbjeglice, prisilno raseljene zajednice i osobe bez državljanstva (više o UNHCR-u vidi na: <https://www.unhcr.org/hr/>).

⁴ Agencija za europsku graničnu i obalnu stražu (European Border and Coast Guard Agency – Frontex) je organizacija EU-a, osnovana 2004., kako bi pomogla zemljama EU-a i zemljama pridruženima šengenskom prostoru pri zaštiti vanjskih granica područja slobodnog kretanja unutar EU-a. Godine 2016. Agencija je proširena (kad je i dobila današnji naziv) te je proširila svoju ulogu s migracijskih kontrola na upravljanje granicama i preuzela veću odgovornost za prekogranični kriminal (više o Frontexu vidi na <https://frontex.europa.eu/language/hr/>).

nost iznimno važna za cjelokupni sustav nacionalne sigurnosti te ju čak i države članice EU-a smatraju posebnim interesom svake države (Dragović, 2019). Slijedom navedenoga autor uzima u obzir povećanu ulogu Agencije za europsku graničnu i obalnu stražu (Frontex) u nadzoru vanjske granice EU-a. Spomenuta je Agencija osnovana 2004. godine, a svoj je rad započela koordiniranjem postupanja država članica EU-a (Toić Sintić, 2012), dok danas nastoji preuzeti više operativnu ulogu u nadzoru vanjskih granica. Uz isticanje povjerenja u objektivnost statističkih podataka dobivenih od država članica i od Agencije, autor želi izbjeći eventualne prigovore o možebitnoj neobjektivnosti statističkih podataka stranki direktno involviranih u nadzor vanjskih granica EU-a.

Posebnosti zaštite vanjske morske granice EU-a suočile su Uniju s problemom koji sadržava naglašenu potrebu zaštite temeljnih prava nezakonitih migranata, osobito potrebu zaštite prava na život samih migranata koji u pokušajima nezakonitih prelazaka morske granice nerijetko dolaze u pogibeljne situacije (Hintjens, 2019). Uvriježeno mišljenje kako su prirodne granice, ponajprije one morske, pogodne za sprječavanje nezakonitih migracija, posljednjih se nekoliko godina pokazalo pogrešnim. Da je riječ o pogrešnom stavu, potvrđuje činjenica što je upravo preko spomenutih granica tijekom posljednjih šest godina ušlo najviše nezakonitih migranata u EU. »Meki trbuh« Europe, kako je Winston Churchill jednom nazvao Sredozemlje,⁵ sasvim će sigurno dulje vrijeme ostati ranjiv kad su posrijedi nezakonite migracije u EU.

Važno je napomenuti kako ovaj rad ne iznosi podatke o nezakonitim migracijama na vanjskim granicama Republike Hrvatske niti nastoji analizirati situaciju na tom dijelu vanjske granice Europske unije. Međutim za one koji su neposredno zainteresirani za nadzor hrvatskih granica prema državama zapadnog Balkana ovaj rad može dati važan uvid u trendove na istočno-sredozemnom pravcu kretanja migranata, budući da taj pravac izravno utječe na kretanje migranata preko vanjskih granica Republike Hrvatske. Ako znamo da Republika Hrvatska pokriva jedan od najdužih dijelova vanjske kopnene granice EU-a,⁶ preko kojih se odvija najintenzivniji kopneni preko-

⁵ Iako se u popularnoj literaturi često navodi kako je Winston Churchill upotrijebio upravo termin »soft belly« za Italiju, kao najpogodnije mjesto gdje se može zadati udarac Hitlerovim snagama u Europi, to se ne može točno utvrditi. No Churchillove aluzije na »nacističku zvjever« i njezin ranjivi »trbuh« u njegovim raspravama s Rooseveltom i Staljinom postale su temeljem za tu široko prihvaćenu tezu. Više na tu temu u Gilbert (2013). *The Churchill Documents, Volume 17: Testing Times, 1942*, str. 152–153.

⁶ Najduži dio vanjske granice EU-a prema trećim zemljama pokriva Rumunjska, zatim Hrvatska, a na trećem je mjestu Finska. Vidi više na: <https://www.worldatlas.com>.

granični promet,⁷ uvid u trendove nezakonitih migracija na spomenutom pravcu može izravno utjecati na planiranje i organizaciju rada tijela nadležnih za nadzor tog dijela vanjske granice EU-a. Statistički podaci koje iznosi Agencija za europsku graničnu i obalnu stražu, a koji se odnose na intenzitet kopnenoga prekograničnog prometa, obuhvaćaju isključivo zakoniti prekogranični promet, ne baveći se utjecajem nezakonitih migrantskih kretanja na taj promet.⁸ Pritom moramo imati na umu kako se ta kretanja migranata ne odvijaju isključivo spontano, pod utjecajem *push* i *pull* faktora, koja migrante potiču na migriranje, nego je odabir pravaca i načina kretanja umnogome plod djelovanja organiziranih kriminalnih skupina (Leman i Janssens, 2018). Dakako, ta se konstatacija može primijeniti i na sva tri pravca kretanja migranata na Sredozemlju (Achilli, 2016) kao glavnih tranzitnih pravaca ulaska nezakonitih migranata na područje EU-a.⁹

Jedna dugoročna, strateška analiza kretanja nezakonitih migranata na području Sredozemlja, osobito na pravcu koji vodi preko istočnog Sredozemlja, može dati uvid u čimbenike koji utječu na trendove u kretanju nezakonitih migranata na tom migrantskom pravcu koji ima izravan utjecaj na vanjske granice Republike Hrvatske.

KRETANJA NEZAKONITIH MIGRANATA NA SREDOZEMLJU OD 2016. DO 2021. GODINE

Metodologija prikupljanja i obrade podataka

Svi statistički podaci koji se iznose u ovom radu, ukoliko nije drukčije navedeno, dobiveni su iz podataka iznesenih na mrežnim stranicama IOM-a pod poveznicom <https://migration.iom.int/europe?type=arrivals>. Podaci su dostavljeni u podsekciji »Data Visualisation«, a isti se iznose za svaku pojedinačnu državu članicu u mjesečnim i godišnjim prikazima. Taj je izvor odabran zbog svoje konzistentnosti, budući da IOM kao specijalizirana organizacija za pomoć migrantima, sustavno prikuplja podatke o dolascima migranata u EU tijekom niza godina, a čija objektivnost dosad nije dovođena u pitanje.

Oslanjajući se na statističke podatke prikazane u navedenom izvoru, autor je sačinio vlastitu Excel tablicu u kojoj je u periodu od 2016. godine do danas

⁷ Usporedi godišnje analize rizika Frontexa na: <https://frontex.europa.eu/documents-and-publications/risk-analysis-for-2021-MmzGI0>.

⁸ Više o time vidi u: Radionov i Savić (2019).

⁹ Opširno na tu temu vidi u: Sørensen (2006).

sustavno prikupljao podatke te ih obradio na način iznesen u ovom radu. Grafički prikazi dostupnih statističkih podataka IOM-a izneseni u ovom radu nisu u tom obliku prikazani na mrežnim stranicama IOM-a, budući da su oni rezultat autorove grafičke obrade predmetnih statističkih podataka. Sve je grafikone i tablice u ovom radu izradio autor kako bi se što slikovitije prikazali brojevi podaci na koje se rad odnosi te su plod autorove¹⁰ kontinuirane analize podataka IOM-a.

Važno je napomenuti da se u radu iznose isključivo statistički podaci koji se odnose na vanjske granice¹¹ Španjolske, Italije, Grčke i Bugarske. Te su četiri zemlje najzastupljenije po broju nezakonitih ulazaka migranata preko južnih granica EU-a. Ostale države na južnim granicama EU-a – Portugal, Francuska, Hrvatska, Malta i Cipar – imaju neznatan udio u broju nezakonitih ulazaka migranata ili uopće ne bilježe takve ulaske preko morskih granica. Pregled je stoga ograničen na četiri gore navedene države članice EU-a koje bilježe najveći broj nezakonitih ulazaka na Sredozemnim granicama EU-a. Pritom se podaci iznose radi prikazivanja ukupnog stanja nezakonitih migracija na području Sredozemlja te pojedinačno za svaku od navedenih država članica od 2016. do 2021. godine. U radu se često koristi termin »južne granice EU-a«. Taj termin u ovom radu podrazumijeva španjolske vanjske granice na moru i kopnu (Ceuta i Melila), talijanske morske granice, grčke vanjske granice na kopnu i moru te bugarske vanjske granice na kopnu i moru.

Krajnji je cilj takvog prikaza donošenje zaključaka o čimbenicima koji utječu na kretanje broja nezakonitih migracija na južnim granicama EU-a. Napominjemo kako se radom ne ulazi detaljno u analizu takozvanih *push* faktora, nego se daje samo generalni prikaz tih faktora.¹² Istovremeno, statističkim prikazom nezakonitih ulazaka i njihovim povezivanjem s više drugih čimbenika, nastoje se analizirati *pull* faktori koji su

¹⁰ Vidi izvore u: Vulas (2019).

¹¹ »Vanjske granice« su granice država članica EU-a prema državama koje nisu članice EU-a, Europskog gospodarskog prostora (EGP), odnosno prema Švicarskoj Konfederaciji, te morske granice prema međunarodnim morskim vodama. Više na tu temu vidi članak 2. toč. 1. Uredbe (EU) 2016/399 Europskog parlamenta i Vijeća od 9. ožujka 2016. o Zakoniku Unije o pravilima kojima se uređuje kretanje osoba preko granica (Zakonik o šengenskim granicama); <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:32016R0399&from=PL>.

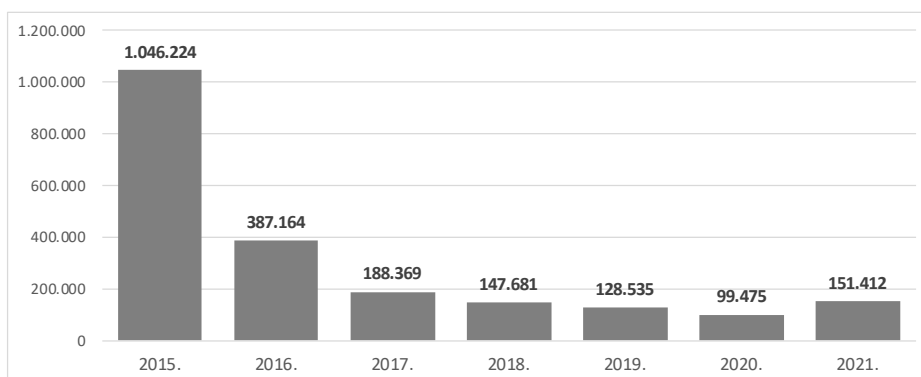
¹² »Push i pull faktori djeluju kao nužni motivacijski čimbenik zbog kojih se osobe odlučuju na migracije. Push faktori utjelovljuju razloge zbog kojih se osobe odlučuju na napuštanje određenog područja, dok pull faktori privlače migrante prema određenim zemljama ili područjima« (Mikac i Dragović, 2017: 137).

bitno utjecali na broj nezakonitih ulazaka migranata preko južnih granica EU-a.

Statistički prikaz nezakonitih ulazaka na području Sredozemlja

Kod iznošenja statističkih podataka vezanih za nezakonite migracije potrebno je početi iznošenjem ukupnog broja zabilježenih nezakonitih ulazaka na područje EU-a preko južnih granica Španjolske, Italije, Grčke i Bugarske. U početnom prikazu iznimno se prikazuju i statistički podaci za 2015. godinu. Razlog je za tu iznimku želja da se pruži uvid u odnos između broja zabilježenih nezakonitih ulazaka u zadnjih šest godina i broja zabilježenih nezakonitih ulazaka za vrijeme velike migracijske krize tijekom 2015. godine. Ta je migracijska kriza trajala do kraja prvog kvartala 2016. godine, tako da su ti statistički podaci značajnije utjecali i na podatke za 2016. godinu. Period 2015. godine i prvi kvartal 2016. godine možemo gledati kao svojevrsnu »statističku anomaliju« koja je izašla iz svih okvira »redovnih« statističkih podataka. Uzimanjem tih podataka u obzir kod sagledavanja narednih statističkih perioda stječe se drukčiji dojam o trendu nezakonitih migracija nego što je to slučaj kad 2015. godinu ne uvrstimo u pregled. Stoga ovaj rad obrađuje statističke podatke od 2016. do 2021. godine, s ciljem uporabe podataka koji nisu pod većim utjecajem migracijske krize, kako bi se donijeli zaključci o mogućim kretanjima nezakonitih migracija na Sredozemlju u sljedećim periodima.

Slika 1. Ukupan broj zabilježenih nezakonitih ulazaka migranata na područje EU-a preko granica Španjolske, Italije, Grčke i Bugarske
Figure 1. The total number of recorded illegal entries of migrants into the EU through the borders of Spain, Italy, Greece and Bulgaria

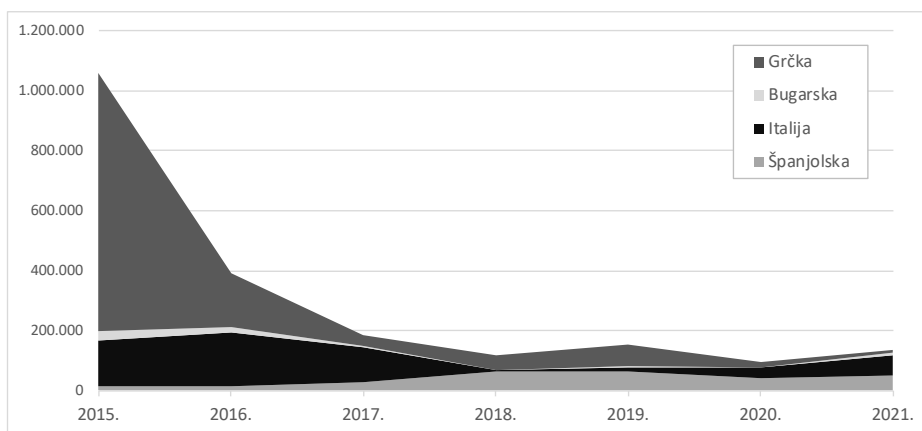

Izvor: Obrada autora na temelju podataka IOM-a, <https://migration.iom.int/europe?type=arrivals>

Slika 1 prikazuje ukupan broj zabilježenih nezakonitih ulazaka migranata na područje EU-a preko granica gore spomenutih država članica. Uzimajući u obzir ukupne brojeve iz 2015. godine, pa i brojeve iz 2016. godine, Europska unija mogla je s optimizmom gledati na razvoj stanja nezakonitih migracija na svojim južnim granicama. Već 2016. godine, osobito nakon sporazuma između EU-a i Turske,¹³ dolazi do značajnog smanjenja broja nezakonitih ulazaka u EU iz smjera Turske, a taj će se broj nastaviti smanjivati i nakon 2016. godine. Ako usporedimo broj nezakonitih ulazaka u 2016. godini s onima 2020. godine, vidljiv je pad broja nezakonitih ulazaka iz Turske od nešto manje od 75%. Čak i ako iz usporedbe isključimo 2016. godinu, koja je u prvom kvartalu zahvaćena masovnim nezakonitim migracijama, te pandemijske 2020. i 2021. godinu, smanjenje iznosi značajnih 32% (2017. prema 2019.). Ipak, nešto drukčiju sliku pokazat će nam pojedinačni podaci za svako pojedino područje Sredozemlja prikazano niže u tekstu.

Slika 2. Broj nezakonitih ulazaka po državama

Figure 2. Number of illegal entries by country

Izvor: Obrada autora na temelju podataka IOM-a, <https://migration.iom.int/europe?type=arrivals>

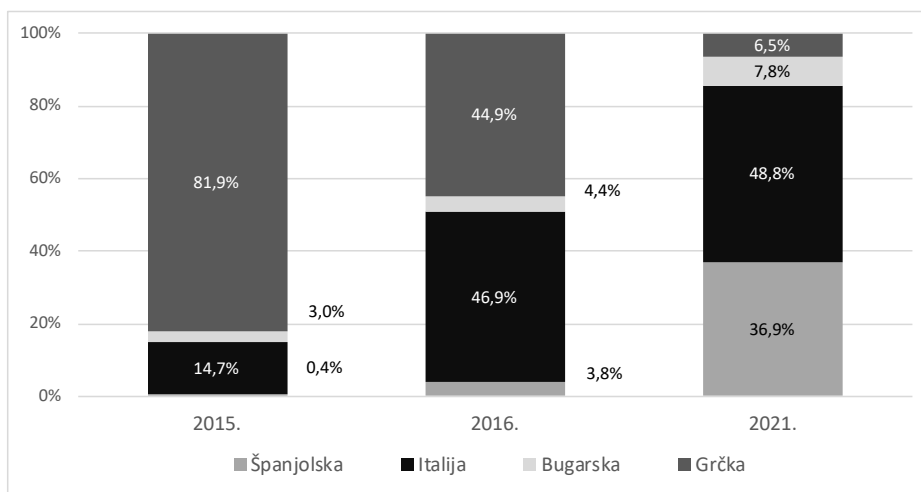
Slika 2 referira se na iste statističke podatke, s tim da se u istome prikazuje udio svake od spomenutih država članica u ukupnom broju nezakonitih ulazaka preko južnih granica u navedenom razdoblju. Vidljivo je da je broj nezakonitih prelazaka u 2015. godini preko grčke granice iznosio 82% (857.363 : 1.046.224) od ukupnog broja nezakonitih prelazaka na južnoj

¹³ Više o tom sporazumu vidi u: Wesel (2021).

granici. Godine 2016. udio nezakonitih ulazaka preko Grčke iznosio je 45% (173.614 : 386.795), da bi 2021. godine pao na samo 6.5% (9.026 : 138.247) od ukupnog broja nezakonitih migracija na južnim granicama.

Slika 3. Postotni udio nezakonitih ulazaka preko pojedinih država u ukupnom broju nezakonitih ulazaka

Figure 3. Percentage share of illegal entries via individual countries in the total number of illegal entries

Izvor: Obrada autora na temelju podataka IOM-a, <https://migration.iom.int/europe?type=arrivals>

Slika 3 prikazuje udjele svake pojedine države članice u ukupnom broju nezakonitih ulazaka u EU preko južnih granica. Iz tih je podataka vidljivo kako se udio zastupljenosti pojedinih država u ukupnom broju nezakonitih ulazaka mijenjao od 2015. nadalje. Godine 2021. udjeli su izgledali otprilike isto kao i prije velike migracijske krize 2015./2016. godine gdje se najveći broj nezakonitih ulazaka preko južnih granica EU-a bilježi u Italiji i Španjolskoj. Nezakonite migracije na tom dijelu vanjske granice EU-a pokazale su veliku fluidnost u promatranom periodu. Brojčani podaci i grafički prikaz kretanja broja nezakonitih ulazaka u svakoj pojedinoj promatranom državi dani su u tablici 1 i slici 4.

Tablica 1. Broj nezakonitih ulazaka preko pojedinih država članica

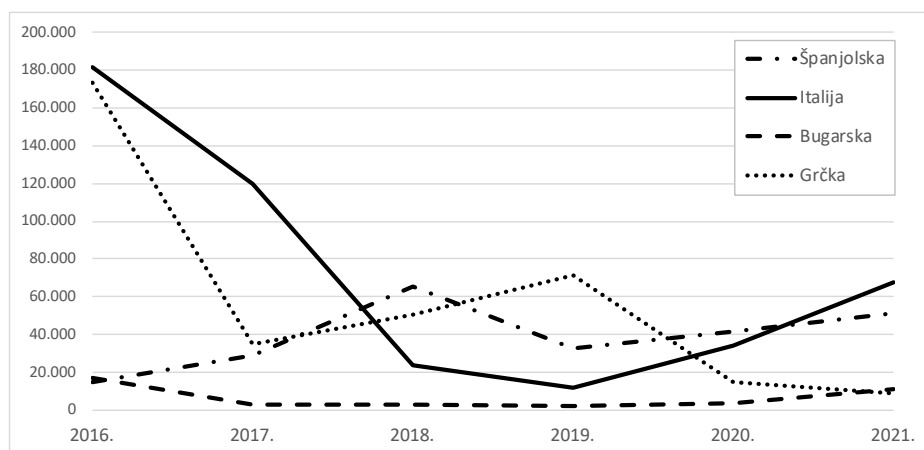
Table 1. Number of illegal entries via individual member states

	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
Španjolska	14.558	28.705	65.325	32.513	41.861	50.945
Italija	181.436	119.368	23.370	11.471	34.154	67.477
Bugarska	17.187	2.562	2.533	1.940	3.399	10.799
Grčka	173.614	35.052	50.214	71.386	14.785	9.026

Izvor: IOM, <https://migration.iom.int/europe?type=arrivals>

Slika 4. Broj nezakonitih ulazaka preko pojedinih država članica

Figure 4. Number of illegal entries via individual member states

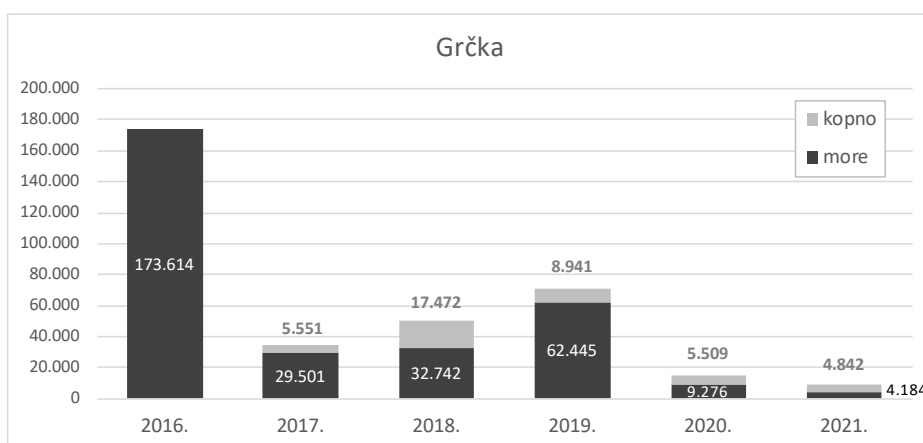

Izvor: Obrada autora na temelju podataka IOM-a, <https://migration.iom.int/europe?type=arrivals>

Ako se iz detaljnog razmatranja izuzme Bugarska, vidimo veće fluktuacije u udjelima pojedinih država članica u ukupnom broju nezakonitih ulazaka. Kad iz analize isključimo i 2016. godinu, koja je u svom prvom kvartalu bila obilježena završnom fazom velike migracijske krize 2015./2016. godine, zanimljivo je razmotriti kretanje broja nezakonitih ulazaka u Grčkoj i Italiji. Nakon okončanja pojave velikog broja ulazaka nezakonitih migranata iz Turske u Grčku u drugom kvartalu 2016. godine, Grčka bilježi nagli pad nezakonitih ulazaka (-80%). No nakon toga kreće ponovni porast. Tako Grčka 2018. godine u odnosu na 2017. godinu bilježi porast broja nezakonitih ulazaka od 43%, da bi taj rast u 2019. godini, u odnosu na 2017. godinu iznosio više od 100%. Istovremeno ukupan je broj nezakonitih ulazaka preko južnih granica 2018. u odnosu na 2017. godinu bio manji za 22%, a ako usporedimo

2019. s 2017. godinom, taj pad iznosi 32% (vidi sliku 1). Uzimajući u obzir ukupne brojeve, u periodu od 2017. do 2019. godine postojao je razlog za zadovoljstvo, no za one koji su bili zaduženi za nadzor vanjskih granica EU-a na istočnom Sredozemlju postojao je samo razlog za zabrinutost od daljnjeg rasta broja nezakonitih ulazaka. Godinu 2020., kao i 2021., obilježila je pandemija bolesti COVID-19. U tom razdoblju dolazi do ponovnog pada broja nezakonitih ulazaka na istočnoj mediteranskoj ruti. Godine 2020. Grčka bilježi novi pad od 80% u odnosu na brojeve iz 2019. godine, a 2021. godine pad u odnosu na 2019. godinu iznosi 88%. Pad je toliko izražen da je Grčka u 2021. imala manje zabilježenih nezakonitih ulazaka nego Bugarska koja je kroz cijeli promatrani period imala daleko najmanje zabilježenih nezakonitih ulazaka od svih promatranih država članica na južnim granicama EU-a. Ako zaključimo da je glavni razlog za taj pad broja nezakonitih ulazaka preko istočnog Sredozemlja upravo pandemija bolesti COVID-19, postavlja se pitanje zašto pandemija nije na jednak način utjecala na nezakonite migracije u središnjem i zapadnom Sredozemlju. Slika 4 jasno pokazuje da je 2020. godine u Španjolskoj bilo 28% više nezakonitih ulazaka nego 2019. godine, a 2021. godine porast u odnosu na pretpandemijsku 2019. iznosi 56%. Za to vrijeme broj nezakonitih ulazaka u Italiji tijekom 2020. godine tri je puta veći nego u pretpandemijskoj 2019., a 2021. šest puta veći u odnosu na 2019. godinu.

Slika 5. Broj nezakonitih ulazaka preko grčkih granica
Figure 5. Number of illegal entries across Greek borders

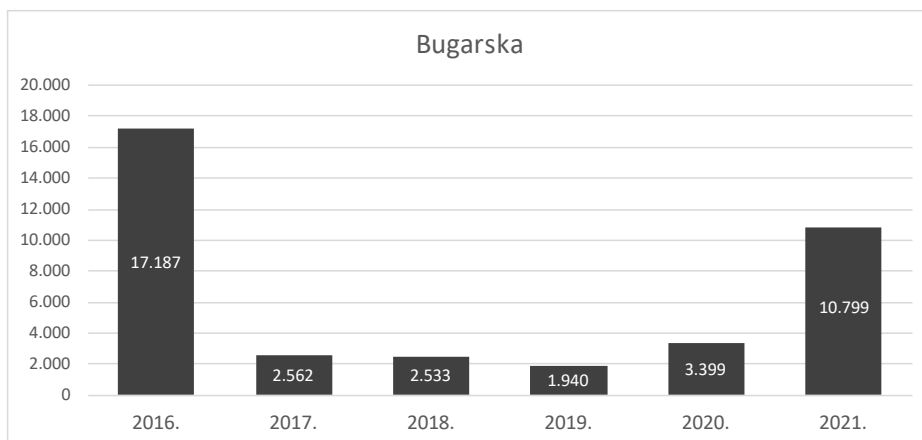
Izvor: Obrada autora na temelju podataka IOM-a, <https://migration.iom.int/europe?type=arrivals>

S obzirom na to da ovaj rad u poseban fokus želi staviti frekvencije nezakonitih migracija preko istočno-sredozemne rute, koje imaju glavni utjecaj na stanje nezakonitih migracija na vanjskim granicama Republike Hrvatske, osvrnut ćemo se dodatno na statističke podatke za Grčku i Bugarsku.

Slika 5 pokazuje isključivo statističke podatke za Grčku u analiziranom periodu. Pritom se sagledava udio nezakonitih ulazaka preko kopnenih i morskih granica u ukupnom broju nezakonitih ulazaka na teritorij Grčke s teritorija Turske. Vidljivo je kako je zastupljenost nezakonitih ulazaka preko kopnene granice između Turske i Grčke s 0% u 2016. godini porasla više od 50% u 2021. godini. Riječ je o zanimljivom fenomenu koji ima nekoliko uzroka o kojima ćemo govoriti niže u tekstu.

Slika 6. Broj nezakonitih ulazaka preko bugarskih granica

Figure 6. Number of illegal entries across Bulgarian borders

Izvor: Obrada autora na temelju podataka IOM-a, <https://migration.iom.int/europe?type=arrivals>

Slika 6 pokazuje kako je broj nezakonitih ulazaka u Bugarskoj, za razliku od susjedne Grčke, značajno porastao upravo u pandemijskoj 2020. i 2021. godini.

Sagledavajući gore navedene podatke postavlja se nekoliko pitanja. Prvo je pitanje koji su razlozi što je u vrijeme značajnog pada ukupnog broja nezakonitih ulazaka preko južnih granica u periodu od 2017. do 2019. godine taj broj u Grčkoj značajno rastao. Drugo se pitanje tiče uzroka velikog pada broja nezakonitih ulazaka u Italiji između 2017. i 2019. godine, a potom i velikog rasta u pandemijskoj 2020. i 2021. godini. Treće se pitanje odnosi na

to je li pandemija bolesti COVID-19 glavni i jedini uzrok drastičnog pada broja nezakonitih ulazaka u Grčkoj u 2020. i 2021. godine. Naposljedku se postavlja pitanje što možemo očekivati u narednim periodima na južnim granicama EU-a, poglavito na istočno-sredozemnoj ruti.

Migracijska slika na Sredozemlju od 2016. do 2021. godine

Period na koji se odnosi ovaj rad omeđen je dvama događajima koji su utjecali na cijelu Europu i svijet. Početak perioda obilježava velika migracijska kriza 2015./2016. godine, kada je u EU ušlo više od milijun migranata, uglavnom koristeći se istočno-sredozemnom rutom. Velike brojke nezakonitih ulazaka u EU, koje su zabilježene u prvom kvartalu 2016. godine, sve do sporazuma između EU-a i Turske o sprječavanju migracija, izravno su utjecale i na period razmatranja ovog rada. Kraj tog perioda obilježen je pandemijom bolesti COVID-19 koja je Europu pogodila od veljače/ožujka 2020. te je obuhvatila i cijelu 2021. godinu. Dakle, period koji obrađuje ovaj rad smjestio se između europsko-sredozemne i svjetske krize.

O razlozima nastanka i razvoja pandemijske krize još će se dugo raspravljati, a u radu se razmatraju samo utjecaji te krize na nezakonite migracije preko južnih granica EU-a. Velika migracijska kriza 2015./2016. godine rezultat je donekle drukčijih okolnosti od onih koji će se razviti do kraja našega promatranog perioda. Zbog toga ćemo u ovom radu dati općeniti prikaz uzroka kako bismo lakše shvatili utjecaj tih okolnosti na migracije. S tim u vezi korisno je iznijeti podatke koji se odnose na najzastupljenije države podrijetla migranata. I ovdje su iznijeti podaci za 2015. godinu kako bi se isti mogli usporediti s periodom 2016. – 2021. godine.¹⁴

¹⁴ Izvor brojčanih podataka za 2015. godinu je internetska stranica Agencije za europsku graničnu i obalnu stražu, poveznica <https://frontex.europa.eu/we-know/migratory-map/>, gdje se nalazi tabelarni prikaz vezan za nezakonite ulaske migranata. Ostali podaci dobiveni su putem gore spomenute internetske stranice IOM-a.

Tablica 2. Popis država čiji su državljani činili najveći postotak u ukupnom broju nezakonitih migranata na južnim granicama EU-a

Table 2. List of countries whose citizens made up the largest percentage of the total number of illegal migrants at the southern borders of the EU

	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
Sirija	601.346 48%	80.667 21%	16.932 9%	7.819 5%	18.520 14%	3.439 3%	6.188 4%
Afganistan	267.480 21%	41.806 11%	9.825 7%	28.328 22%	6.536 7%	11.439 8%	
Pakistan	43.310 3%	11.126 3%					
Irak	101.263 8%	27.430 3%	7.561 4%	7.637 5%	4.438 3%		
Somalija	17.694 1%				3.193 2%	1.840 2%	
Kosovo	23.793 2%						
Iran	24.662 2%						4.158 3%
Nigerija	23.605 2%	37.725 10%	18.260 10%				
Sudan	9.622 1%					1.813 2%	
Eritreja	40.349 3%	21.264 5%					
Gvineja		13.403 3%	13.839 7%	7.121 5%			
Obala Bjelokosti		12.444 3%	13.336 7%	3.552 2%	3.065 2%	2.702 3%	4.041 3%
Gambija		11.973 3%	8.577 5%				
Senegal		10.360 3%					
Maroko			11.852 6%	13.584 9%	7.847 6%	16.460 17%	15.407 10%
Bangladeš			9.070 5%			4.510 5%	7.959 5%
Alžir			8.328 4%	6.229 4%	5.183 4%	12.946 13%	13.344 9%
Mali			7.796 4%	6.717 5%			
Tunis				5.265 4%		13.011 13%	15.679 10%
DR Kongo					3.069 2%		
Egipt							8.877 6%
Palestina					3.309 3%		
Nepoznato - Subsahara				18.907 13%	6.125 5%	10.179 10%	15.077 10%

Izvori: Agencija za europsku graničnu i obalnu stražu, <https://frontex.europa.eu/ue-know/migratory-map/>, IOM, <https://migration.iom.int/europe?type=arrivals>

U tablici 2 prikazano je po deset najzastupljenijih država podrijetla nezakonitih migranata koji su preko južnih granica ušli u EU u svakoj od promatranih godina. I na temelju tih brojeva, odnosno zastupljenosti pojedinih država u »Top 10 država podrijetla«, vidimo kako se intenzitet nezakonitih ulazaka povećava ili smanjuje na pojedinim dijelovima Sredozemnih granica EU-a. Isto tako taj udio otkriva ponešto i o *push* faktorima u pojedinim dijelovima Azije i Afrike odakle dolazi najveći broj migranata na područje EU-a.

Razmatranje problema migracija na području Europe postupak je koji nas uvodi u povijest ljudskih kretanja od pradavnih vremena. Čak ako se namjeravamo zadržati samo na modernim vremenima, vidimo kako se Europu može promatrati kao »kontinent migracija«, kako ju je u svom radu nazvao Rainer Münz (Münz, 1996). U teorijama migracija koje se u znanstvenim krugovima pojavljuju krajem 19. stoljeća (Ravenstein, 1885, 1889) ekonomski se razlozi ističu kao najvažniji čimbenici koji ljude pokreću da napuste područja manjih prihoda i krenu prema područjima većih prihoda (Castles i Miller, 2003). Globalizacija koja je počela hvatati zamah u 20. stoljeću te dostupnost informacija i bolje mogućnosti transporta, učinila je prepreke nametnute udaljenošću lakše savladivima. Unatoč tomu što ekonomska teorija migracija dominira u znanstvenim krugovima krajem 20. stoljeća (Lee, 1966; Passaris, 1989; Bauer i Zimmerman, 1998) migracije koje su zatekle Europu u periodu koji razmatramo sasvim su sigurno potaknute i elementima koji su širi od ekonomskih razloga. To je sasvim sigurno kad govorimo o najbrojnijim migrantskim skupinama koje čine državljani Sirije, Iraka ili Afganistana. Naravno da se i kod tih skupina ekonomski razlozi za migriranje ne mogu isključiti, no možemo s velikom sigurnošću reći kako je glavni *push* faktor u njihovom slučaju bila vojno-politička situacija u tim zemljama. Kao što vidimo iz tablice 2, upravo se ti narodi javljaju u gotovo svim godinama među »Top 10 država« zemalja podrijetla. Pritom treba napomenuti kako je Europska unija i prije migracijske krize 2015./2016. godine samo u 2014. godini registrirala oko 800.000 osoba koje su na nezakonit način ušle na područje Unije. Od toga nešto manje od 300.000 onih koji su to napravili preko južnih morskih granica EU-a, prvenstveno preko Italije i Španjolske (Metcalf-Hough, 2015). Dakle, migracijska kriza 2015./2016. godine dramatičnija je po naglom mijenjanju migracijskog pravca nego po povišenom broju nezakonitih ulazaka, iako je i brojčano povećanje bilo dramatično.

Pojava nezakonitih migracija tijekom migracijske krize 2015./2016. godine karakteristična je po tome što su migranti velikom većinom, njih više od

80%, ušli u EU preko granica Grčke, i to morskim putem (vidi sliku 2). Grčka je te godine, umjesto Italije, postala glavni ulaz migranata u EU. Područje jugoistočne Europe suočilo se s neviđenom situacijom u kojoj su se našle podjednako i države članice EU-a i one koje to nisu. Postavlja se pitanje što je bio glavni uzrok tom skretanju migracijskog pravca.

Ako pogledamo tablicu 2 u kojoj se prikazuju najzastupljenije zemlje podrijetla migranata u 2015. i 2016. godini, vidljivo je kako su glavni uzroci premještanja glavnine migracijskog pravca sa središnjeg dijela Sredozemlja na istočni dio upravo vojno-političke krize u državama kao što su Sirija, Afganistan i Irak. Državljeni tih država u 2015. godini čine više od 70% ukupnog broja migranata koji su preko južnih granica ušli u EU. Prema izvješćima UN-a,¹⁵ zbog ratnih sukoba u Siriji tu je zemlju 2015. godine napustilo više od 4 milijuna njezinih državljana. Većina njih otišla je preko granice u Tursku. Iračka kriza počela je mnogo ranije, ali pojavom Islamske države¹⁶ veliki broj iračkih državljana također bježi u Tursku, osobito pripadnici manjinskih skupina u Iraku kao što su Jazidi.¹⁷ Dugogodišnje političke krize i vojni sukobi u Afganistanu, Somaliji, Eritreji, Južnom Sudanu, Srednjeafričkoj Republici, Maliju i Nigeriji i dalje su proizvodili velik broj izbjeglica iz tih zemalja. Za najveći broj izbjeglica Europa se činila kao najbliže sigurno područje koje će im jamčiti sigurnost i egzistenciju (Metcalf-Hough, 2015). S obzirom na geografski položaj, za državljane triju gore spomenutih najzastupljenijih zemalja pravac kretanja preko Turske prema Europi činio se najlogičnijim i najkraćim putem. Početna voljnost Europe da pomogne izbjeglicama iz Sirije potaknula je val migracija koji je privukao i velik broj migranata kojima su središnji i zapadni dijelovi Sredozemlja najbliži put do Europe. Mnogi od migranata iz drugih država, kojima migrantske rute preko središnjeg ili zapadnog Sredozemlja predstavljaju bliži put do Europe, iskoristit će kretanje izbjeglica iz Sirije prema Europi kao pogodan trenutak da upravo istočno-sredozemnu rutu izaberu kao najpogodniji put za dolazak do Europe. Dakle, kad govorimo o velikom broju migranata 2015./2016. godine, ekonomski faktor, koji je prema mnogim teoretičarima glavni *push* faktor migracija, pada u drugi plan u odnosu na političku i vojnu nestabilnost u zemljama podrijetla. Postavlja se pitanje možemo li to tvrditi i za period našeg razmatranja nezakonitih migracija na Sredozemlju (od 2016. do 2021. godine).

¹⁵ Vidi: <https://data.unhcr.org/en/situations/syria>.

¹⁶ Više o tome što je Islamska država vidi u: Kimball, Höppner i Martinović (2014).

¹⁷ Tko su Jazidi vidi na poveznici Hrvatske enciklopedije: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=29128>.

U periodu između 2016. i 2021. godine popis zemalja iz kojih je dolazilo najviše migranata koji su nezakonito ušli u EU preko južnih granica mijenja se sve više prema većoj zastupljenosti državljana afričkih zemalja. Azijske države kao Sirija i Afganistan i dalje su prisutne među deset najzastupljenijih zemalja podrijetla migranata, a uz njih se povremeno pojavljuju zemlje poput Pakistana i Bangladeša (vidi tablicu 2). Ipak, znakovit je ponovni rast udjela državljana afričkih zemalja, osobito stanovnika supsaharskog područja Afrike. To ne znači da je njihov broj u prethodnom periodu bio manji, nego je to isključivo znak da se broj dolazaka migranata, ponajprije iz Bliskoistočnih područja, počinje drastično smanjivati nestankom Islamske države i vojno-političkim raspletom u Siriji. Ako pogledamo deset najzastupljenijih država u 2021. godini iz kojih su dolazili nezakoniti migranti, vidljivo je da je uglavnom riječ o državama za koje možemo tvrditi da je ekonomski faktor glavni pokretač migracija, iako se latentna vojno-politička nesigurnost u tim državama nikada ne može isključiti iz kalkulacije. Kad gledamo postotak migranata koji dolaze iz područja supsaharske Afrike, ne možemo se oteti dojmu kako se nalazimo na početku onoga na što stručnjaci već nekoliko godina upozoravaju, a to su masovne migracije potaknute klimatskim promjenama (Kaczan i Orgill-Meyer, 2020).

Nakon okončanja velike migracijske krize 2015. godine, kad je većina nezakonitih ulazaka zabilježena na istočnom Sredozemlju, već u 2016. istočna i središnja ruta na Sredozemlju izjednačuju se po broju nezakonitih ulazaka (vidi sliku 4), unatoč tomu što je velik broj nezakonitih ulazaka migranata preko istočno-sredozemne rute obuhvatio cijeli prvi kvartal 2016. godine. Već 2017. godine središnji dio Sredozemlja ponovno preuzima vodstvo u broju nezakonitih ulazaka migranata preko južnih granica EU-a. Španjolska i Grčka se gotovo izjednačavaju po broju nezakonitih ulazaka u toj godini, s tim da je to za Grčku predstavljalo veliko smanjenje u odnosu na 2016. dok je za Španjolsku 2017. godina donijela povećanje broja nezakonitih ulazaka u odnosu na prethodnu godinu. Tijekom 2018. i 2019. godine događa se nova drastična promjena tijekom migracija na Sredozemlju. Zbog razloga koje ćemo pokušati objasniti niže u tekstu, broj nezakonitih ulazaka značajno opada u Italiji dok taj broj u Grčkoj, pa i u Španjolskoj u jednom periodu, prilično znakovito raste. Međutim taj pad broja nezakonitih ulazaka preko Italije imao je toliki udio u ukupnom broju nezakonitih ulazaka da je, ukupno gledajući, postojao razlog za optimizam u pogledu razvoja stanja nezakonitih migracija na Sredozemlju. Istovremeno granične vlasti u Grčkoj u tom periodu nisu mogle biti osobito optimistične (Vulas, 2019). Početkom 2020. godine dolazi do izbijanja svjetske pandemije bolesti COVID-19, koja

će potrajati i cijelu 2021. godinu, a kojoj se još ne nazire kraj. Migracijski pravci na istočnom, središnjem i zapadnom Sredozemlju na pojavu pandemije potpuno različito reagiraju. Dok broj nezakonitih ulazaka u Grčku dramatično opada u objema spomenutim pandemijskim godinama, broj nezakonitih ulazaka u središnjem i zapadnom Sredozemlju značajno raste. Štoviše, broj nezakonitih ulazaka raste u ovim pandemijskim godinama čak i u Bugarskoj, koja graniči s Grčkom i čini dio istočno-sredozemne rute nezakonitih migracija.

To nas vraća na naša već postavljena pitanja o razlozima rasta broja nezakonitih ulazaka u Grčku i velikom padu broja nezakonitih ulazaka u Italiju u razdoblju od 2017. do 2019. godine te velikom porastu broja nezakonitih ulazaka u Italiju i drastičnom padu broja nezakonitih ulazaka u Grčku tijekom pandemijskih 2020. i 2021. godina.

Utjecaj *pull* faktora na migracijske tokove u Sredozemlju

Slika 4 pokazuje neujednačenosti kretanja migranata na pojedinim migracijskim pravcima u Sredozemlju (istočnom, središnjem i zapadnom). Uzimajući u obzir uvriježeno mišljenje o sličnosti između država podrijetla migranata (u smislu političke nestabilnosti i slabe ekonomske razvijenosti) te *push* faktora u tim državama, za očekivati je kako će trendovi kretanja migranata na svim migracijskim pravcima biti ujednačeni kroz godine. Na slici 4 vidimo kako se ti trendovi ne poklapaju u svim dijelovima Sredozemlja. Unatoč tome što se može reći kako je neupitno da je u razdoblju od 2016. do 2021. godine dolazilo i do promjena u *push* faktorima u državama podrijetla migranata, čini se kako su se promjene više odnosile na intenzitet pojedinih *push* faktora nego na njihov karakter. Tijekom cijeloga promatranog perioda *push* faktori su u prvom redu vojno-politička nestabilnost te ekonomski faktori uzrokovani ponajprije vojno-političkom prilikama, ali i klimatskim promjenama. Dakle, imamo situaciju da su *push* elementi isti i stalni u cijelom promatranom periodu, samo se njihov intenzitet mijenja. U toj situaciji stalnosti *push* faktora, ali uz izmjene intenziteta, možemo očekivati pad ili rast broja nezakonitih ulazaka, ovisno o intenzitetu *push* faktora. No samo tom činjenicom ne možemo objasniti tako nagle promjene u smjeru kretanja migranata na Sredozemlju. Postavlja se pitanje može li se činjenica potpune promjene slike smjera kretanja migranata 2021. godine u odnosu na 2016. godinu objasniti djelovanjem *pull* faktora.

Prisjetimo se, *pull* faktori su oni čimbenici koji »privlače migrante prema određenim zemljama ili područjima« (Mikac i Dragović, 2017: 137). Ako

ostavimo po strani opće *pull* faktore koji Europsku uniju čine privlačnim migracijskim odredištem, pokušajmo definirati koji su to specifični *pull* faktori koji migrante privlače na jedan od triju sredozemnih tokova kretanja migranata.

Odluka o odabiru jednog od triju spomenutih migracijskih pravaca uvijek je rezultat promišljanja osoba koje se odlučuju na tu aktivnost. Ta se promišljanja u osnovi svode na procjenu odnosa između *push* i *pull* faktora s jedne strane te procjene o utjecaju prepreka koje stoje na putu uspješnog ostvarivanja planirane aktivnosti. Everett S. Lee u svom radu *A Theory of Migration* (1966), među faktore koji utječu na donošenje odluke o migriranju navodi četiri vrste faktora: (a) faktore vezane za područje podrijetla, (b) faktore vezane za destinacijsko područje, (c) intervenirajuće prepreke i (d) osobne faktore. Kod tako postavljenih faktora koji imaju utjecaj na donošenje odluke o započinjanju migriranja, tijela nadležnih za nadzor vanjskih granica EU-a imaju mogućnost utjecaja isključivo na faktor (c) intervenirajuće prepreke. U cilju objašnjavanja promjene trenda u kretanjima migranata na određenim pravcima, poslužiti ćemo se varijablama koje prema dugogodišnjem iskustvu autora u radu s osobama koje nezakonito prelaze vanjsku granicu EU-a, predstavljaju veći dio onoga što nazivamo intervenirajućim preprekama. Te varijable su – (1) transportne mogućnosti (udaljenost, povezanost, geografske karakteristike puta, tip granice), (2) cijena i pouzdanost »usluga krijumčara«, (3) postupanje državnih tijela (država članica EU-a i trećih zemalja) na vanjskim granicama EU-a te (4) mogućnost sekundarnih migracija prema središnjoj i sjevernoj Europi kao krajnjim destinacijama. U ovom će se radu ograničiti razmatranje na posljednje dvije varijable. Granične vlasti država članica EU-a gotovo da ne mogu utjecati na prve dvije varijable. Prva je varijabla u osnovi nepromjenjiva. U toj se varijabli jedino mogu mijenjati transportne mogućnosti, no ne možemo tvrditi da je u kratkotrajnom periodu od 2016. do 2021. godine u toj varijabli bilo značajnih promjena. Jednako tako druga je varijabla izvan neposrednog utjecaja graničnih vlasti EU-a. Zbog toga ćemo se ovdje ograničiti na one varijable na koje granične vlasti EU-a imaju neposredni utjecaj, a to su postupanje državnih tijela pojedinih država članica EU-a na vanjskoj granici te mogućnost sekundarnih migracija unutar EU-a.

Vraćajući se na sliku 4 postavljaju se pitanja što se događalo u Italiji nakon okončanja velike migracijske krize 2015./2016. godine, osobito između 2017. i 2019. godine, da je u tim godinama došlo do naglog pada broja nezakonitih ulazaka, dok je u istom periodu broj nezakonitih ulazaka u Grčkoj zna-

čajno porastao. Nadalje zašto je broj nezakonitih ulazaka u Grčkoj drastično pao u pandemijskoj 2020. i 2021. godini dok je taj broj istovremeno osjetno rastao i u Italiji i u Španjolskoj i u susjednoj Bugarskoj.¹⁸

Kad govorimo o broju nezakonitih ulazaka u EU preko Italije, primjećujemo trend većeg pada tog broja u periodu od 2016. do 2019. godine. Na taj trend presudni utjecaj imali su zaustavljanje velike migrantske krize 2015./2016. godine te politička slika u Italiji u 2018. i 2019. godini. Osobito mali broj nezakonitih ulazaka u odnosu na prethodna razdoblja bilježi se tijekom 2018. i 2019. godine (vidi sliku 4). Taj se pad ponajprije može objasniti unutarnjom političkom slikom u Italiji kad je funkciju potpredsjednika talijanske vlade od lipnja 2018. do rujna 2019. godine obnašao Matteo Salvini¹⁹, koji se aktivno zalagao za ograničavanje ulaska migranata preko talijanskih luka. Bio je to period u kojem su talijanske granične vlasti pod utjecajem Mattea Salvinia i njegove stranke *Lega Nord* aktivno sprječavale uplovljavanje plovila različitih nevladinih udruga koje su spašavale migrante na otvorenom moru i nastojale ih prevesti do talijanskih luka. To je postupanje išlo čak do razine optuživanja pripadnika nevladinih organizacija za krijumčarenje migranata.²⁰ Ne ulazeći u detaljnu analizu političke situacije u Italiji tog perioda, takvo postupanje talijanskih graničnih vlasti onemogućilo je slobodno uplovljavanje plovila nevladinih udruga u talijanske luke, ali i znatno otežalo sekundarne migracije onih migranata koji su se nalazili u nekom od migrantskih centara na talijanskim otocima. Naposljetku u tom periodu pojedine države članice angažiraju se u osposobljavanju libijske obalne straže pod kontrolom međunarodno priznatih vlasti u Tripoliju. Cilj je tog angažmana bio osposobljavanje libijske obalne straže za učinkovito sprječavanje migranata u nezakonitom isplavljanju iz libijskih voda prema EU. Unatoč tomu što su ti napori, kao i aktivnosti libijske obalne straže, izazvali proteste organizacija za zaštitu temeljnih prava migranata, sprječavanje isplavljanja migranata s libijske obale imalo je određene učinke na smanjenje broja nezakonitih ulazaka u EU iz smjera Libije.²¹ Dakle, u periodu od 2017. do 2019. godine u dvije od četiriju gore spomenutih varijabli

¹⁸ Statistički podaci IOM-a za Cipar u 2021. i dosadašnjem dijelu 2022. pokazuju kako broj nezakonitih ulazaka na Cipar također drastično raste. Ti podaci nisu uvršteni u ovaj rad zato što je do tog porasta došlo u drugoj polovini 2021. i u 2022. godini, a ukupan se broj kreće do nekoliko tisuća, što predstavlja neznatan postotak broja nezakonitih migranata koji u EU uđu preko južnih granica. O mogućnosti sekundarnih migracija migranata s Cipra prema Europi još se ne može govoriti.

¹⁹ Više o učešću Mattea Salvinia u Vladi RI vidi u: Reynolds (2019).

²⁰ Više o takvoj praksi vidi u: Chase (2017) ili Sciorilli Borrelli (2019).

²¹ Više o tome vidi u: ANSA (2018) ili Euro-Mediterranean Human Rights Monitor (2021).

postupanje graničnih vlasti na vanjskoj granici i mogućnosti sekundarnih migracija, došlo je do drastičnih promjena u odnosu na period prije i poslije promatranog perioda. Za razliku od spomenutih dviju varijabli, ne postoje potvrde kako su ostale dvije varijable doživjele velike promjene u periodu od 2017. do 2019. godine u odnosu na period prije i poslije. Stoga zaključujemo kako jedino objašnjenje za taj trend pada broja nezakonitih ulazaka migranata u Italiji u periodu od 2017. do 2019. godine mogu biti spomenute promjene u varijablama (3) i (4).

Kao drugi primjer možemo navesti primjer pada broja nezakonitih ulazaka u Grčku u pandemijskoj 2020. i 2021. godini. Riječ je o velikom padu (vidi sliku 4) koji bi se mogao objasniti umanjenim kretanjem ljudi izazvanog pandemijskim restrikcijama. No u istom periodu vidimo da u Italiji, Španjolskoj, pa i u Grčkoj susjednoj Bugarskoj, taj broj znatnije raste. U 2021. godini Bugarska je po prvi put nadmašila Grčku po broju registriranih nezakonitih ulazaka. Nije manje važna činjenica što je u 2021. godini Grčka po prvi put nakon dugo godina zabilježila više nezakonitih ulazaka na kopnenoj nego na morskoj granici. Poznato je kako se grčka kopnena granica s Turskom izravno veže na bugarsko-tursku kopnenu granicu. Dakle, primjetna je ne samo promjena u broju nezakonitih ulazaka, nego i u smjeru kretanja migranata na grčkim granicama. U veljači 2020. godine, netom prije izbijanja pandemije COVID-19 u Europi, na grčko-turskoj granici dolazi do odlučne akcije grčkih vlasti u cilju sprječavanja nezakonitih ulazaka migranata koje su turske vlasti usmjeravale na grčku kopnenu granicu. Grčke vlasti, predvođene novim premijerom Kyriakosom Mitsotakisem (stranka Nova Demokracija)²² počinju provoditi aktivnu politiku sprječavanja nezakonitih ulazaka migranata smatrajući to političkim pritiskom Turske na Grčku i Uniju. U njegovim nastojanjima da spriječi masovne ulaske migranata iz Turske preko grčkih kopnenih granica otvorenu mu podršku pruža i Europska unija.²³ Od tog trenutka pristup grčkih vlasti u postupanju na vanjskim granicama mijenja se na način da granične vlasti nastoje odbiti što više nezakonitih migranata s granične linije, umjesto da se aktivnosti svode na prijem i registraciju migranata, kako je to bilo prije.²⁴ Prijašnje postupanje grčkih vlasti na vanjskim granicama bilo je umnogome pogodnije za migrante, o čemu govori i značajan porast broja nezakonitih migranata u periodu od 2017. do 2019. godine kad je zbog promjena u varijablama (3)

²² Više o tome vidi u: Smith (2019).

²³ Više o tome vidi u: Stamouli i Herszenhorn (2020).

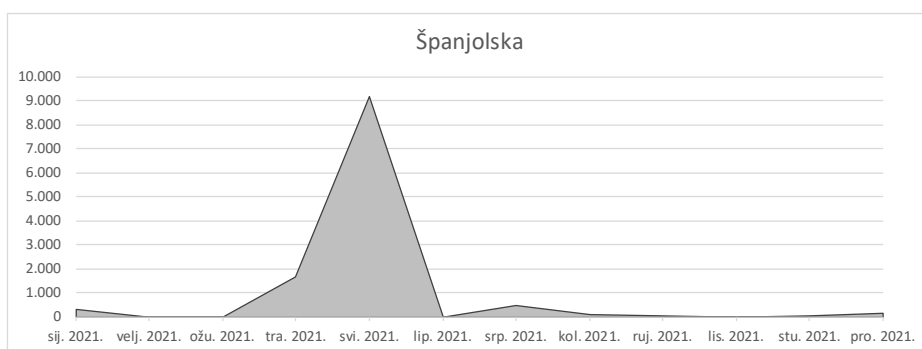
²⁴ Više o tome vidi u: Fallon i Malichudis (2021).

i (4) u Italiji taj broj značajno pao. Dakle, jednako kao što je Sporazum između Turske i EU početkom 2016. godine značajno utjecao na varijablu (3) i drastično smanjio broj nezakonitih ulazaka iz Turske u Grčku, zahvaljujući aktivnostima turskih državnih tijela, tako je novi pristup grčkih vlasti, pojačan pandemijskim ograničenjima u kretanju osoba, još jednom utjecao na varijablu (3) pa i varijablu (4). Ponovno je vidljiv trend smanjenja broja nezakonitih ulazaka migranata. Nešto takvo u godinama 2020. i 2021. nije se dogodilo ni u Italiji, ni u Španjolskoj ni u Bugarskoj. Zbog toga razliku u trendovima između Grčke i ostalih promatranih zemalja ne objašnjavamo pandemijom (koja je imala jednaki utjecaj svugdje u svijetu), nego upravo promjenama u varijablama (3) i (4) izazvanih aktivnošću grčkih vlasti.

Treći primjer izravnog utjecaja promjena u varijablama (3) i (4) možemo naći na primjeru događanja na španjolsko-marokanskoj kopnenoj granici u proljeće 2021. godine. Naime u svibnju 2021. godine dolazi do migracijske krize na granici između Maroka i španjolskih enklava Ceuta i Melila na afričkoj obali, a koja je izazvana političkim trvenjima između vlada Maroka i Španjolske.²⁵

Slika 7. Broj nezakonitih ulazaka na španjolskim kopnenim granicama tijekom 2021. g. po mjesecima

Figure 7. Number of illegal entries at Spain's land borders during 2021 by month

Izvor: Obrada autora na temelju podataka IOM-a, <https://migration.iom.int/europe?type=arrivals>

Španjolske vlasti optužile su marokanske kako su zbog političkih razloga potaknule i dopustile nezakonite migracije s teritorija Maroka u spomenute španjolske enklave. Na to su španjolske vlasti odlučno reagirale pojačava-

²⁵ Više o tome vidi u: Bennis (2021).

njem nadzora kopnene granice prema Maroku i vraćanjem migranata nazad na teritorij Maroka, nakon čega je broj migranata ponovno drastično pao. Dakle, ni ovdje ne može biti govora o promjenama u varijablama (1) i (2), nego isključivo o utjecaju marokanskih i španjolskih vlasti na varijable (3) i (4) koje su vrlo brzo reagirale velikim rastom, a potom velikim padom nezakonitih ulazaka.

ZAKLJUČAK

Zaključno bi razmišljanje trebalo započeti tvrdnjom kako su ljudske migracije stalnost u ljudskoj povijesti. Mnogi znanstvenici ljudske migracije smatraju uvjetom ljudskog napretka. Neophodno se složiti s tvrdnjom kako ljudske migracije same po sebi ne predstavljaju negativnu pojavu. No možemo li takvu tvrdnju postaviti i za nekontrolirane ljudske migracije? I općenito, mogu li se ljudske migracije kontrolirati?

Ovaj je rad nastojao ostaviti po strani razmišljanja o poželjnosti migracija, a svjedoci smo kako u današnjem svijetu imamo i pobornike i protivnike migracija, te se usredotočio na statističke prikaze nezakonitih migracija na jednom dijelu vanjskih granica EU-a i na varijable koje na ta kretanja mogu imati utjecaja. Pritom se u analizi veći naglasak stavlja na međusobni odnos između pojedinih migracijskih pravaca na Sredozemlju nego na ukupan broj migranata. Promjene u razini intenziteta nezakonitih migracija na pojedinim pravcima i možebitnim čimbenicima koji su utjecali na te promjene, glavni su fokus promatranja. Osnovno pitanje koje se postavlja jest mogu li države članice EU-a i Unija u cjelini, u slučaju da to procijene kao korisnu migracijsku politiku, utjecati na intenzitet tih kretanja. I to ne u cilju sprječavanja i onemogućavanja migracija, nego isključivo radi dovođenja migracija u okvire uređenog i kontroliranog kretanja ljudi koje će biti od koristi za sve stranke u procesu.

Pregled trendova nezakonitih migracija u Sredozemlju u periodu od 2016. do 2021. godine služi kao podloga razmišljanju na koji način su aktivnosti graničnih vlasti utjecale na te trendove i imaju li te aktivnosti značajnijeg utjecaja na nezakonite migracije i u kojoj mjeri. Stoga su trendovi kod nezakonitih migracija prikazani kao pojava koja je podložna promjenama pod utjecajem različitih čimbenika, koji su zbog svoje nestalnosti nazvani varijablama. Izrazi *push* i *pull* faktori u ovom se radu upotrebljavaju u manjoj mjeri kao znanstveni termini, a više kao okvir u koji se smještaju gore spomenute varijable, pomoću kojih tijela zadužena za nadzor vanjskih gra-

nica EU-a nastoje predvidjeti postavke u razmišljanju kod samih migranata prilikom donošenja odluke o odabiranju migracijskog pravca.

U tom cilju iznesena su tri primjera značajnijih promjena u broju nezakonitih ulazaka na pojedinim dijelovima južnih granica EU-a. Primjeri su odabrani zbog svojih značajnih promjena u broju nezakonitih ulazaka u odnosu na periode koji im prethode ili slijede, ali i zbog odudaranja u trendu u odnosu na druge dijelove južne granice EU-a. Ovaj se rad zbog razumljivih razloga morao ograničiti na relativno kratak vremenski period i na ograničeni dio vanjskih granica EU-a. Primjeri vezani za nezakonite migracije na Cipru ili onih na granici EU-a s Bjelorusijom tijekom 2021. i 2022. godine sasvim sigurno mogu biti korisni za neke buduće radove na tu temu.

Analizirani podaci pokazuju kako postupci graničnih vlasti na vanjskim granicama EU-a mogu vrlo učinkovito utjecati na broj nezakonitih ulazaka, i to u kratkom vremenskom periodu. Pritom primjeri ne služe tomu kako bi se istaknulo da su postupanja graničnih vlasti u svakom od navedenih primjera opravdana ili poželjna, nego isključivo kao pokazatelj utjecaja tih aktivnosti na kretanje nezakonitih migranata. Te aktivnosti mogu biti potaknute različitim motivima, od unutarnjopolitičkih razračunavanja u državama do prilagođavanja odlukama sudskih tijela. Stoga se može zaključiti kako države članice EU-a imaju moć ograničavanja nezakonitih ulazaka na svoj teritorij utjecajem na varijable (3) postupanje državnih tijela (država članica EU-a i trećih zemalja) na vanjskim granicama EU-a i (4) mogućnost sekundarnih migracija prema središnjoj i sjevernoj Europi kao krajnjim destinacijama, čak i kad izostaju pozitivni pomaci na ostalim varijablama koje čine *pull* i *push* faktore. Mogu li se takve aktivnosti uskladiti s međunarodnim pravom koje se odnosi na ljudska prava, tema je za neki drugi znanstveni rad, no odluka Europskog suda za ljudska prava u slučaju *N. D. i N. T. protiv Španjolske*, donekle mijenja stručni pristup u ovom pogledu (Vulas, 2021).

Dakle, države nisu bespomoćne u zaštiti svojih državnih granica i kontroiranju migracija čak ni u uvjetima masovnih nezakonitih migracija. Ipak, države se u provođenju aktivnosti na granicama vode interesima koji vrlo često izlaze iz okvira rada graničnih policija. U situaciji kad se pokaže da recepti za dugoročno rješenje ne daju očekivane rezultate ili se na njih treba predugo čekati, granične se vlasti suočavaju s pitanjem kakve kratkoročne mjere poduzeti u cilju ispunjavanja svoje zakonske zadaće, a da one ne budu u suprotnosti s međunarodnim pravnim normama.

Ista se pitanja postavljaju i pred Graničnu policiju Republike Hrvatske, koja u postupku pristupanja u šengenski prostor, ima zadaću jamčenja sigurnosti

nosti vanjskih granica europskog prostora slobodnog kretanja. Polazeći od stajališta kako Republika Hrvatska treba u potpunosti slijediti politiku granične sigurnosti Europske unije, upravo analize postupanja drugih država članica na vanjskim granicama mogu dati najbolje odgovore vezane za način postupanja u situacijama migracijskog pritiska na vanjske granice Republike Hrvatske.

Iz tih primjera možemo vidjeti kako se ne može očekivati pad interesa migranata s područja Azije i Afrike da uđu na područje Unije. Intenzitet tih kretanja konstantno se mijenja, ovisno o *push* faktorima, no teško je očekivati promjenu trenda. Štoviše, pogoršanje ukupne političke, ekonomske, humanitarne i klimatske slike u svijetu ne budi optimizam. Iz primjera smo vidjeli kako se intenzitet nezakonitih ulazaka i smjer kretanja migranata može brzo i drastično mijenjati. Stoga je od vitalne važnosti pristupiti izgradnji kapaciteta za postupanje graničnih vlasti i u najzahtjevnijim uvjetima, kako bi se po potrebi moglo kratkoročno utjecati na postupanje državnih tijela na vanjskim granicama EU-a i postupanja koja će staviti pod kontrolu sekundarne migracije prema središnjoj i sjevernoj Europi kao krajnjim destinacijama.

Unatoč tomu što ovaj rad nije ulazio u prikaz kretanja nezakonitih migracija na vanjskim granicama Republike Hrvatske, u trenutku pristupanja Republike Hrvatske šengenskom prostoru potrebno je opetovano naglašavati sredozemni kontekst kad govorimo o trendovima kod nezakonitih migracija na hrvatskim granicama. Stalna nadogradnja kapaciteta, kako onih potrebnih za zaštitu državne granice, tako i onih potrebnih za provođenje postupaka međunarodne zaštite, ali i postupaka povratka, može biti potaknuta upravo ovakvim prikazima trendova nezakonitih migracija. Isto tako, takvi pregledi mogu pomoći u održavanju sustava kontinuiranog educiranja pripadnika granične policije, uključujući educiranje na polju međunarodnih standarda zaštite temeljnih prava. Oslanjanje na stručne analize i znanstveni pristup u analiziranju trendova nezakonitih migracija na području Sredozemlja može unaprijed ukazati na potrebe u planiranju i izgradnji potrebnih kapaciteta za postizanje najviših standarda u nadzoru vanjskih granica u ovom dijelu EU-a. S tim u vezi, stalni angažman u praćenju trendova u kretanjima nezakonitih migranata na južnim granicama EU-a, a osobito na istočno-sredozemnoj ruti, bit će od esencijalne važnosti za planiranje zaštite tog dijela šengenske granice.

LITERATURA

- Achilli, L. (2016). Irregular migration to the EU and human smuggling in the Mediterranean: the nexus between organized crime and irregular migration, in: IEMed (ur.). *IEMed Mediterranean yearbook 2016: mobility and refugee crisis in the Mediterranean*. Barcelona: IEMed, 98–103, <https://hdl.handle.net/1814/43667> (02.06.2022.).
- ANSA (2018). Libyan coast guard stops boat, ANSA.it, 17. srpnja 2018., https://www.ansa.it/english/news/general_news/2018/07/17/libyan-coast-guard-stops-boat-3_39e8520f-7e40-4df3-9e95-03699eba3a53.html (02.06.2022.).
- Bauer, T. i Zimmermann, K. (1998). Causes of International Migration: A Survey, u: P. Gorter, P. Nijkamp i J. Poot (ur.). *Crossing Borders: Regional and Urban Perspectives on International Migration*. Aldershot: Ashgate, 95–127.
- Bennis, S. (2021). The Reasons Behind the Spanish-Moroccan Crisis, *Fikra Forum*, 25. lipnja 2021., <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/reasons-behind-spanish-moroccan-crisis> (02.06.2022.).
- Castles, S. i Miller, M J. (2003). *The Age of Migration*. Houndmills – Basingstoke – Hampshire – London: MacMillan Press Ltd.
- Chase, J. (2017). NGOs reject human trafficking charges, *DW*, 18. srpnja 2017., <https://www.dw.com/en/refugee-rescue-ngos-reject-human-trafficking-charges/a-39737148> (02.06.2022.).
- Dragović, F. (2019). Sigurnost europskih granica i migracije, *Međunarodne studije*, 19 (1-2): 97–99.
- Euro-Mediterranean Human Rights Monitor (2021). Complex persecution: Report documents shocking accounts of Libyan Coast Guard's involvement in migrant killing, kidnapping, reliefweb.int, 14 prosinca 2021, <https://reliefweb.int/report/libya/complex-persecution-report-documents-shocking-accounts-libyan-coast-guard-s-involvement> (02.06.2022.).
- Fallon, K. i Malichudis, S. (2021). Greece says migration crisis over; refugees beg to differ, *The New Humanitarian*, 5. listopada 2021., <https://www.thenewhumanitarian.org/news-feature/2021/10/5/Greece-says-migration-crisis-over-refugees-beg-to-differ> (02.06.2022.).
- Gilbert, M. (2013). *The Churchill Documents, Volume 17: Testing Times, 1942*. Hillsdale: Hillsdale College Press.
- Hintjens, H. (2019). Failed Securitisation Moves during the 2015 "Migration Crisis", *International Migration*, 57 (4): 181–196. <https://doi.org/10.1111/imig.12588>
- Kaczan, D. J. i Orgill-Meyer, J.(2020). The impact of climate change on migration: a synthesis of recent empirical insights, *Climatic Change*, 158 (3-4): 281–300. <https://doi.org/10.1007/s10584-019-02560-0>
- Kimball, S., Höppner, S. i Martinović, M. (2014). Što je to uopće »Islamska država«?, *DW*, 11. kolovoza 2014., <https://www.dw.com/hr/%C5%A1to-je-to-uop%C4%87e-islamska-dr%C5%BEava/a-17844363> (02.06.2022.).
- Lee, E. S. (1966). A Theory of Migration, *Demography*, 3 (1): 47–57. <https://doi.org/10.2307/2060063>
- Leman, J. i Janssens, S. (2018). Human Smuggling on Europe's Eastern Balkan and Eastern Borders Routes, *Migracijske i etničke teme*, 34 (1): 71–94. <https://doi.org/10.11567/met.34.1.3>

- Metcalfe-Hough, V. (2016). The migration crisis? Facts, challenges and possible solutions, ODI.org, 20. listopada 2016., <https://odi.org/en/publications/a-migration-crisis-facts-challenges-and-possible-solutions/> (23.05.2022.).
- Mikac, R. i Dragović, F., (2017). Masovne migracije: izazovi, posljedice i put naprijed, *Forum za sigurnosne studije*, 1 (1): 130–152.
- Münz, R. (1996). A Continent of migration: European mass migration in twentieth century, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 22 (2): 202–226. <https://doi.org/10.1080/1369183x.1996.9976535>
- Passaris, C. (1989). Immigration and the Evolution of Economic Theory, *International Migration*, 27 (4): 525–542. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2435.1989.tb00469.x>
- Ravenstein, E. G. (1885). The Laws of Migration, *Journal of the Royal Statistical Society*, 48 (2): 167–227. <https://doi.org/10.2307/2979181>
- Ravenstein, E. G. (1889). The Laws of Migration, *Journal of the Royal Statistical Society*, 52 (2): 214–301. <https://doi.org/10.2307/2979333>
- Radionov, N. i Savić, I. (2019). Utjecaj iregularnih migracija, krijumčarenja i trgovanja ljudima na kopnenu transportnu industriju: slučaj Hrvatske, *Poredbeno pomorsko pravo*, 58 (173): 103–149. <https://doi.org/10.21857/yrvqgkqj9>
- Reynolds, J. (2019). Matteo Salvini: Can Italy's populist leader return to power?, *BBC*, 24. rujna 2019, <https://www.bbc.com/news/world-europe-44921974> (02.06.2022.).
- Sciorilli Borrelli, S. (2019). Migrant rescue ship enters Italian waters, defying Salvini, *Politico*, 26. lipnja 2019., <https://www.politico.eu/article/sea-watch-salvini-migrants/> (02.06.2022.).
- Smith, H. (2019). Greek elections: landslide victory for centre-right New Democracy party, *The Guardian*, 7. srpnja 2019., <https://www.theguardian.com/world/2019/jul/07/greeks-choose-between-beach-and-ballot-in-first-post-debt-bailout-poll> (02.06.2022.).
- Sørensen, N. N. (ur.) (2006) Mediterranean Transit Migration. Copenhagen: Danish Institute for International Studies, https://pure.diiis.dk/ws/files/2638693/mediterranean_transit_migration_web.pdf#page=7 (02.06.2022.).
- Stamouli, N. i Herszenhorn, D. M. (2020). EU leaders deploy to help Greece seal Turkish border, *Politico*, 3. ožujka 2020., <https://www.politico.eu/article/eu-leaders-deploy-to-help-greece-seal-turkish-border/> (02.06.2022.).
- Toić Sintić, G. (2012). Uloga FRONTEX-a u nadzoru vanjskih granica Europske unije, *Policija i sigurnost*, 21 (1): 143–154.
- Vulas, A. (2019). Analiza statističkih podataka IOM-a vezanih za migracije na južnim granicama Europske unije 2015. –2018., *Kriminologija i socijalna integracija*, 27 (1): <https://doi.org/10.31299/ksi.27.1.6>
- Vulas, A. (2021). Presuda Europskog suda za ljudska prava u slučaju N. D. i N. T. protiv Španjolske, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 58 (4): 1285–1312. <https://doi.org/10.31141/zrpf.2021.58.142.1285>
- Wesel, B. (2021). Sporazum kojim se straši migrante, *DW*, 18. ožujka 2021., <https://www.dw.com/hr/samo-%C5%A1to-dalje-pet-godina-europsko-turskog-sporazuma-o-migrantima/a-56900175> (02.06.2022.).

Overview of Illegal Entries into the EU in the Mediterranean Area from 2016 to 2021

Antonio Vulas

SUMMARY

The article provides an overview of the number of illegal entries into the Member States of the European Union in the Mediterranean area. At the same time, separate reviews are presented for each of the three areas – the Eastern Mediterranean, the Central Mediterranean and the Western Mediterranean. The review period is limited by the last phase of the “migration crisis” of 2015/2016 and the COVID-19 pandemic, which also affected the number of illegal entries of third-country nationals into the EU. The paper presents exclusively statistical data relating to the external borders of Spain, Italy, Greece and Bulgaria. These four countries are the most represented in terms of the number of illegal entries of migrants through the southern borders of the EU. Other countries on the southern borders of the EU - Portugal, France, Croatia, Malta and Cyprus - have an insignificant share in the number of illegal entries of migrants or do not record such entries at all via sea borders. By presenting the trends in the number of illegal entries into the EU by the third-country nationals over a longer period, an attempt is made to give an insight into the possible influences that lead to stagnation or the progression of the analysed numbers in relation to possible factors of influence. The sources of data are the statistics of international organisations in charge of dealing with migrants, primarily the IOM, where the numerical data are also given in graphical representations in order to better present the statistical data. Special emphasis is placed on the East-Mediterranean route, which has a direct impact on the state of illegal migration to the so-called Western Balkan route and the Republic of Croatia. The analysed data show that after the end of the “migration crisis” in 2015, when the majority of illegal entries were recorded in the Eastern Mediterranean, already in 2016 the eastern and central routes in the Mediterranean were equal in terms of the number of illegal entries, despite the fact that a large number of illegal entries of migrants via the East-Mediterranean route covered the entire first quarter of 2016. Already in 2017, the central part of the Mediterranean once again took the lead in the number of illegal entries of migrants through the southern borders of the EU. Spain and Greece were almost equal in number of illegal entries that year, with Greece representing a large decrease compared to 2016, while for Spain 2017 recorded an increase in illegal entries compared to the previous year. During 2018 and 2019, a new drastic change is taking place: the number of illegal entries significantly decreased in Italy, while the number in Greece, and even in Spain in one period, grew quite significantly. However, this decrease in the number of illegal entries via Italy had such a share in the total number of illegal entries that overall there was reason for optimism regarding the development of the situation of illegal migration in the Mediterranean. Finally, 2020 and 2021 were marked by the global outbreak of the COVID-19 pandemic affecting migratory routes in the eastern, central and western Mediterranean completely differently. While the number of illegal entries in Greece dropped dramatically in both mentioned pandemic years, the number of illegal entries in the central and western Mediterranean raised significantly. Moreover, the number of illegal entries increased in these pandemic years even in Bulgaria, which borders Greece and forms part of the East-Mediterranean

illegal migration route. By analysing the state of illegal migration in the Mediterranean area, and especially in the Eastern Mediterranean, the article tries to gain insight into the factors that influence the state of illegal migration in this part of the EU's external borders. An overview of illegal migration trends in the Mediterranean in the period from 2016 to 2021 serves as a basis for reconsidering how the activities of the border authorities have influenced these trends and whether these activities have a significant impact on illegal migration and to what extent. Therefore, trends in illegal migration are presented as a phenomenon that is subject to change under the influence of various factors. The terms "push" and "pull factors" are used in paper to a lesser extent as scientific terms, and more as a framework in which the aforementioned variables are placed, with the help of which the bodies in charge of monitoring the external borders of the EU try to predict the mindsets of the migrants when making a decision on choosing a migration route. From analysed examples, it can be seen that a decline in the interest of migrants from Asia and Africa to enter the territory of the Union cannot be expected. The intensity of these movements is constantly changing, depending on the push factors, but it is difficult to foresee a change in the trend especially due to unexpected effects of the deterioration of the overall political, economic, humanitarian and climate picture in the world.

KEY WORDS: migration, Mediterranean, Western-Balkan route, migration routes